

VASILE VOIA

*Comparatism
și germanistică*

IDEEA EUROPEANĂ

Colecția: BIBLIOTECA IDEEA EU ROPEANĂ
Coperta colecției: Cristian NEGOI
Coperta I: Reproducere după o lucrare a lui
CASPAR DAVID FRIEDRICH

Lector: Anuța CĂLIN
Tehnoredactor: Alexandra-Alina PREDA

Editura Ideea Europeană
OP-22, CP-113, Sector 1, București,
Cod 014780, România
Tel/Fax: 4021-2125692; 4021-3106618
E-mail: office@ideeaeuropeana.ro
www.ideeaeuropeana.ro

Anul apariției: 2011
Ediție Digitală

ISBN 978-606-594-020-8

Copyright © 2011 Ideea Europeană

VASILE VOIA este profesor de literatură universală și comparată la Facultatea de Litere a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. Doctoratul în 1977 cu prof. Liviu Rusu. Specializări mai importante și stagii în străinătate: 1966, Dijon (Franța), 1970-1972, bursier al Fundației Alexander von Humboldt, Universitatea din Stuttgart, la prof. Fritz Martini, cu reveniri de mai scurtă durată în 1982, 1984, 1990, 2003. Între anii 1992-1995 lector de limba și literatura română la Universitatea din Szeged (Ungaria), 1995-1997 la Universitatea din Freiburg i.Br. (Germania). A colaborat la mai multe publicații, în deosebi la reviste din Cluj, cu recenzii, articole, eseuri, studii, de asemenea la numeroase volume colective de studii. A publicat volumele: *Novalis* (monografie), 1981, *Proza românească în perioada dintre cele două războaie mondiale*. Antologie, prezentări de scriitori și opere, selecții și comentarii de texte, Szeged, 1995, *Tentația limitei și limita tentației. Glose la mitul faustic*, 1997, *Literatură comparată. Principii teoretice și studii aplicative*, 1998, *Hans-Georg Gadamer, Heidegger și grecii*. Traduceri, comentarii, Addenda, 1999, *Aspecte ale comparatismului românesc*, 2002, *Liviu Rusu, Goethe (Câteva aspecte)*, 2001, ediția de profil *Liviu Rusu, Opere*, vol.1. 2004, vol.2, 2005, *Simpozion comemorativ Liviu Rusu 100*. Texte reunite și editate de Vasile Voia, 2004, *Lucian Blaga, Mareeale sufletului. Die Gezeiten der Seele*. Introducere, traducerea textelor, addenda și ediție de Vasile Voia, 2003, *Invalizii zeului Apollo. Introducere în poezia modernă. Partea I: Novalis și Hölderlin*, 2005.

Profesorul clujean a practicat consecvent în cariera sa un comparatism modern, orientat spre filosofie și estetică, nonfactual, spre investigarea critică a ideilor și temelor și prioritar spre studiile de germanistică.

DE LA ISTORIA COMPARATĂ A LITERATURII LA „GERMANISTICA INTERCULTURALĂ”

Pentru a răspunde la întrebarea, încă foarte actuală, ce este „germanistica interculturală”, noua paradigmă cu pretenții salvatoare a germanisticii, trebuie să ținem seama, în mod necesar, că în răspuns este implicată deopotrivă situația comparatisticii în spațiul lingvistic și cultural german. Dacă literatura comparată se constituie ca fiind cea de a patra disciplină a științei literaturii, înseamnă că are în față întregul domeniu care include literatura națională sau literaturile particulare, precum și literatura universală ca totalitate cuprinzătoare. Ca domeniu al „științei literaturii”, literatura comparată cercetează un aspect particular al fenomenelor literar-spirituale, nu doar privindu-le izolat sau în grup, ci raportând fenomenele literare dintr-o sferă națională la fenomene analoge dintr-o altă sferă națională sau din mai multe. Ea determină modalitățile generale ale raporturilor internaționale. Dacă adoptă un punct de vedere supranațional, înseamnă că analizează un domeniu în care se amestecă limbi, culturi și literaturi în modul cel mai diferit, în orice caz întotdeauna dincolo de privirea doar a unei singure culturi sau literaturi.

Introducerea comparatisticii în știința literară germană a fost un proces lung, laborios, dificil chiar la un moment dat și care poate nu s-a încheiat definitiv nici astăzi, dată fiind rezistența germanisticii la fenomenul comparatist. Spre a înțelege mai bine situația specială a relațiilor germanisticii cu literatura comparată, diferită de cea existentă în cadrul altor specialități (în romanistică, bunăoară), trebuie să reiterăm succint apariția acestei noi discipline în spațiul cultural și lingvistic german, evoluția și involuția acestei relații de-a lungul secolului XX, până târziu în anii șaizeci și șaptezeci.

Lucrările de specialitate informate¹ situează la începuturile comparatismului german numele lui Daniel Morhof, care în *Unterricht von der Deutschen Sprache und Poesie* (1682), anume în partea a doua, cerceta literaturile olandeză, franceză, spaniolă, italiană, engleză, în comparație cu cea germană. Este epoca în care apăsese în Franța celebra „Querelle des Anciens et des Modernes” (1688) încheiată de Charles Perrault concesiv, cu ideea supremației anticilor în materie de creație literară. Teoriile despre climat pun în circulație ideea diversității istorice a literaturilor care se substituie normelor clasice antice, mai apoi teoriile despre frumos în epocile moderne se abat de la cele antice. În *Betrachtungen über die poetischen Gemälde der Dichter* (1741), Bodmer afirmă că fiecare națiune are caracterul ei propriu și felul ei particular de a vorbi. „Deoarece Bodmer îi cercetează pe Dante și Cervantes din punctul de vedere al individualității lor marcate de limba și de proveniența geografică, pune bazele criticii literare istorice. Cu ideea că individualitatea poetilor este în relație cu caracteristica originii lor, este pusă baza pentru o comparație literară”.² Johann Elias Schlegel compunea la îndemnul lui Gottsched o *Vergleichung* (comparație) *Shakespeares unde Andreas Gryphs* (1741), considerată începutul criticii shakespeareiene în Germania și cel dintâi studiu de literatură comparată în această țară.

Apariția treptată a comparatisticii trebuie privită în strânsă legătură cu nașterea națiunilor. Este epoca nașterii statelor naționale și a războaielor napoleoniene. Națiunea devine premisă pentru comparația literară ca posibilă, pe de altă parte, națiunea este definită prin delimitarea de alte națiuni. Dialogul cultural al națiunilor este adesea frânat, cel puțin parțial, de luptele politice. Dar nu de puține ori naționalul este depășit în favoarea schimbului internațional. Importante sunt în perioada de constituire a bazelor unei viitoare literaturi comparate aspectul lingvistic și nașterea noilor filologii care

¹ Hilde Marianne Paulini, *August Wilhelm Schlegel und die Vergleichende Literaturwissenschaft*, Frankfurt a.M., 1985; Angelika Corbineau-Hoffmann, *Einführung in die Komparistik*, Erich Schmidt Verlag, Berlin, 2000

² Angelika Corbineau-Hoffmann, op. cit., p. 60

treptat încep să se bucure de interes în universități. Nașterea comparatismului devine un ideal internațional și intercultural. Herder dezvoltă acum o concepție cu privire la deosebirile dintre națiuni și culturi. Literaturile au fiecare caracterul lor propriu, un specific național, un fel particular al spiritului și limbii. Ideea de națiune, preciza Angelika Corbineau-Hoffmann, este altfel înțeleasă în secolul al XVIII-lea decât mai târziu, ca și ideea de literatură națională, o cucerire născută din sentimentul de respect în fața caracterului propriu al popoarelor și culturilor.

În cursul secolului al XVIII-lea se vor forma premisele creării unui nou concept de știință a literaturii. Etalonul propriei perfecțiuni artistice nu mai este Antichitatea, ci comunitatea contemporanilor aparținând diferitelor națiuni. Relativitatea noțiunii de frumos permite afirmarea particularităților literare naționale.

Începuturile interesului pentru culturi și literaturi străine în Germania este o trăsătură specifică a Aufklärung-ului și a epocii următoare, Sturm und Drang. Receptarea lui Shakespeare pe continent a contribuit decisiv la formarea și dezvoltarea sensibilității și esteticii preromantice. Idealul de creație și originalitate, din care preromantismul european își va face treptat un standard, îl sintetiza cel mai bine marele dramaturg englez. Cu totul specială este receptarea lui în Germania – amplu și important capitol de literatură comparată. Fenomenul a fost studiat de Friedrich Gundolf în celebra lucrare *Shakespeare und der deutsche Geist*. În 1759, trei mari scriitori ai vremii își vor exprima entuziasmul pentru Shakespeare (cum se va demonstra în paginile acestui volum), considerat unanim cel mai mare geniu artistic al timpurilor mai noi: Young, Lessing, Hamann. Lessing face un veritabil act de comparatism când afirmă că Shakespeare este un poet tragic mult mai mare decât Corneille, deși acesta i-a cunoscut pe antici foarte bine, în timp ce Shakespeare nu i-a cunoscut aproape deloc, dar e mult mai aproape de spiritul lor.

Introducerea lui Shakespeare în literatura germană a avut rolul unui ferment formativ, marcând o nouă orientare și un nou sentiment al lumii. Mai ales tratatul lui Herder despre *Shakespeare* (1773) impune conceptul de artist creator. Nucleul acestui eseu rapsodic este Shakespeare „creator de lume și istorie”. Drama shakespeariană îl interesează ca

expresie a unui cosmos. Fiecare piesă este expresia unui „Weltseele”, a unui univers în care trăiește și se zbate o lume. Tentat mereu de factorul genetic, Herder va raporta drama scriitorului englez nu la antici, ca Lessing, ci va arăta ce deosebiri mari sunt determinate de formele luate de viața specifică a istoriei.

Herder a impus metoda istorică, fiind cel dintâi istoric literar modern care a conceput idealul unei istorii literare universale. În teorie reclama o istorie literară care să fie de fapt o istorie a spiritului. În formulările sale se face simțită metoda comparativă, în felul cum îi citește și îi comentează impresionist pe Dante sau Petrarca, pe Ariosto sau pe Cervantes. Schițele sale de istorie a literaturii îi vor stimula pe frații Schlegel.

Asemeni fratelui său, Friedrich, August Wilhelm Schlegel marchează un moment extrem de important în domeniul criticii ideilor. S-a format ca un veritabil critic literar, ca un tehnician, virtuoz al metricii, pasionat de traduceri și de analiza minuțioasă a textului.

În *Compararea lui Shakespeare și Andreas Gryph cu ocazia încercării unei traduceri legate de moartea lui Iuliu Cezar din operele lui Shakespeare* (1741), Johann Elias Schlegel nota: „Vrem deci să comparăm pe Shakespeare și pe Gryph unul cu altul”, comparând adică pe Cezar cu Leo Armenius. Comparația detaliată, exactă, se oprește mai mult la particularități, mai rar se fac generalizări. Lipsește o concepție cu privire la comparație, care rămâne una pur filologică. Altceva este în cazul celebrei *Comparații între cele două Fedre* în care A. W. Schlegel își exprimă preferința pentru *Hippolit*-ul lui Euripide, față de *Fedra* lui Racine. El nu are în vedere numai compararea celor două drame, ci „paralela noastră între original și imitație va conține în mod necesar o judecată indirectă asupra valorii comparative a secolului lui Euripide și asupra celui al lui Racine”.³ Mai mult, A. W. Schlegel face și observații generale asupra tragediei, referindu-se la greci și romani, pe de o parte, la Shakespeare, adică la moderni, pe de alta.

Întreaga sa activitate este definită de entuziasmul pentru idealul herderian de literatură universală și pentru

³ Citat în Angelika Corbineau-Hoffmann, op. cit., p. 63

cosmopolitismul literar. *Prelegeri despre literatura și arta frumoasă* (ținute la Berlin între 1801-1804) și *Prelegeri despre arta și literatura dramatică* (Viena, 1809-1811), în care A. W. Schlegel abordează dramaturgia din Grecia, Italia, Roma, Anglia, Spania, Franța și Germania, sunt lucrări de anvergură decisive pentru viitorul comparatismului. Primele cuvinte din cea de a doua operă cer criticului „universalitate a spiritului”, „acea suplețe care ne face capabili ca, renunțând la preferințele personale și la obișnuitele vorbe, să ne transpunem în particularitățile altor popoare și epoci, să le simțim parcă din propriul lor centru”.

Opoziția clasic-romantic a promovat-o, ca idee literară în formulări celebre, îndeosebi în prelegerile menționate. Din perspectiva acestei opoziții, A. W. Schlegel tratează întreaga istorie a teatrului. Va conchide că spiritul poeziei și artei antice e plastic, al artei moderne pictural. Într-o altă celebră comparație, criticul aplică la literatură contrastul dintre arhitectura antică și cea clasică: „Panteonul nu este mai deosebit de mănăstirea Westminster sau de biserica Sfântul Ștefan din Viena decât construcția unei tragedii de Sofocle de cea a unei piese de Shakespeare”. Grecii au trăit în spațiile înfinitului și au cultivat poezia bucuriei. Odată cu creștinismul poezia a devenit poezia înfinitului și s-a născut *Sehnsucht*-ul (dorul, nostalgia). Locul armoniei l-a luat antagonismul lăuntric. Specia dramatică pe care o aclamă Schlegel este drama romantică, amestec de elemente antitetice.

În prelegerile și scrierile sale, cel mai mare dintre Schlegel-i a avut în vedere întreaga istorie a literaturii, de la Antichitatea greco-romană la Shakespeare, adoptând deseori un punct de vedere comparatist, dar fără conștiința vreunei metode sau doctrine. Adeschis o perspectivă universalistă și comparatistă de interpretare și s-a bucurat de notorietate europeană înaintea fratelui său, Friedrich. El se află la începuturile comparatismului în relația mai largă franco-elvețiano-germană.

În *Discuții despre poezie* (1800), F. Schlegel fixează epocile poeziei afirmând că Shakespeare a pus „temelia romantică a dramei moderne”, iar în discursul său despre mitologie arată că Cervantes și Shakespeare aparțin „poeziei romantice”. Romanticul se deosebește de modern așa cum o pictură de Rafael sau Correggio se deosebește de o foarte la

modă gravură în cupru. *Emilia Galotti* a lui Lessing este considerată „nespus de modernă și totuși deloc romantică”, pe când Shakespeare este „centrul propriu-zis, miezul fanteziei romantice”. Spre deosebire de tragicii greci, dramaturgul englez nu pune accentul pe destin, ci pe caractere. În *Istoria literaturii vechi și noi* (1812) întreprinde un studiu general al istoriei intelectuale, religioase, filosofice și literare a omenirii, utilizând adesea comparații literare pertinente. Schlegel acordă atenție națiunilor mai mici ale Europei de nord și de est. Într-un spirit foarte modern subliniază că fiecare națiune are dreptul la o limbă și literatură proprii.

În cursul secolului al XVIII-lea se formează premisele care vor duce la nașterea noii științe a literaturii. Printre acestea sunt deseori menționate relativizarea frumosului și ieșirea de sub dominația anticilor în materie de gust, mai apoi noua teorie a geniului cu cele două componente ale sale, creația și originalitatea. A doua geniului, prin creație și originalitate, fiecare națiune se impune prin felul ei caracteristic și prin literatura ei care devine astfel aptă comparației cu alte literaturi. Este foarte important schimbul între națiuni în scopuri instructive. În februarie 1780, Garat scria în „*Mercure de France*”: „Un studiu comparat al scriitorilor, cu care sunt onorate națiunile care au o literatură, este fără îndoială ceea ce există mai propriu în măsură să fecundeze și să multiplice talentele”.⁴ Etalonul propriei perfecțiuni artistice nu mai este Antichitatea. Relativismul frumosului permite afirmarea particularităților literaturilor naționale, ceea ce permite la rândul său schimbul între scriitorii diferitelor națiuni.

De începuturile comparatisticii și îndeosebi ale studiilor imagologice și de mentalitate în lucrările Doamnei de Staël, mai ales celebra *Despre Germania* (1813). În lucrare găsim imaginea unei națiuni, „o schiță, afirma R. Wellek, de psihologie și sociologie națională”. Încă în epoca scrierii *Despre literatură, considerată în raporturile sale cu instituțiile sociale* (1810), intuia originalitatea literaturii germane, cu toate că o cunoștea foarte puțin. Deși avea și pe atunci numeroși prieteni germani, nu știa nimic nici despre mișcarea Sturm und Drang (Furtună și Avânt), nici despre revista „*Athenäum*” a fraților Schlegel, iar din Goethe citise doar *Werther*. A. W.

⁴ Citat în Angelika Corbineau-Hoffmann, op. cit., p. 64

Schlegel devine principalul ei informator în probleme de literatură și filosofie germană. Preia o serie de idei schlegeliene (bunăoară înlocuirea termenului de „nordic” cu cel de „romantic”). Ca și Schlegel, ea reflectează în spirit comparatist apreciind că tragedia antică pune accentul pe acțiune, în timp ce tragedia modernă pune accentul pe caractere și stabilind astfel antiteza între destinul antic și providența creștină. Mai apoi stabilește antiteza între literatura germană, care are rădăcini populare și naționale, și literatura franceză care este aristocratică.

Fără să intrăm în detalii asupra felului în care Doamna de Staël prezintă realitățile germane în cele patru părți ale cărții, vom observa că teza mai veche despre influența climatului și a instituțiilor sociale asupra literaturii este aplicată de data aceasta spiritualității germane. Sensul ei constă în a revela francezilor calea marii literaturi prin cultivarea emoției, inspirația din natură, folclor, tradiții naționale. Imitației clasicilor îi opune capodoperele literaturii germane, a „geniilor”, definite ca inspirații originale. În capitolul *Despre poezia clasică și despre poezia romantică*, redactat în 1809, opune din nou poeziei franceze a secolului al XVIII-lea, didactică în conținut, uscată și rece, elegiile lui Goethe, baladele lui Bürger; teatrului francez aservit regulii celor trei unități, ea îi preferă drama germană. Utilizând procedeele antitezelor și comparațiilor, Doamna de Staël intenționa să dea o lecție francezilor. Cert este, ea deschidea orizontul noii literaturi prin stimularea interesului față de străinătate.

Doamna de Staël dorea concilierea, instaurarea unui spirit european armonios, pe de o parte, pe de alta dorea ca fiecare națiune să-și exprime caracterul propriu cât mai evident. În această operă, scrisă cu 17 ani înaintea ideii goetheene de literatură universală, cosmopolitismul trebuia să depășească teoriile naționaliste.

Secolul al XIX-lea, în ansamblul dinamicii sale, vehiculând ideile revoluției franceze de la 1789 și ale celorlalte revoluții succedate pe parcurs, teatru de desfășurare a războaielor napoleoniene, a creat un climat propice unei vii circulații a bunurilor materiale și spirituale ale timpului. Goethe statua noul curs al istoriei culturii și reclama ideea de „Weltliteratur”. Între 1827 și 1830, el formula mai multe idei cuprivire la literatura universală, mai multe în orice caz decât

se știe în mod obișnuit, din care selectăm câteva intervenții. În „Edinburgh Reviews” vorbea de reviste cu aderențe la publicare „vor contribui efectiv la o literatură universală și generală atât de mult așteptată. Repetăm în că o dată că nu poate fi vorba ca națiunile să gândească în același fel, ci doar să se cunoască mai bine, să se înțeleagă, iar dacă nu se vor iubi reciproc, măcar să învețe să se tolereze”. Iar la 31 ianuarie 1827, în discuția cu Eckermann, făcea următoarea cunoscută constatare: „De aceea privesc cu plăcere la națiunile străine și sfătuiesc pe fiecare să o facă. Literatura națională nu pare să spună prea mult în acest moment. A sosit epoca literaturii universale și fiecare trebuie să contribuie acum la accelerarea acestei epoci”. Iar peste câteva luni, la 15 iulie 1827, tot într-o convorbire cu Eckermann, după ce-și exprimă admirația pentru Carlyle și constată existența unor „relații atât de intense între francezi, englezi și germani”, Goethe amintește de „folosul cel mai de seamă al unei literaturi universale, care se va arăta din ce în ce mai mult pe viitor”. Această literatură universală a viitorului va ține seama „de intensificarea schimburilor culturale”. „Lumea largă, pe cât de întinsă ar fi, este întotdeauna doar o patrie extinsă și ea nu ne va da mai mult decât ne-a dat pământul de acasă”, scria Goethe la 1829. Din relațiile cu ceilalți nu mai „poate să se nască în final literatura universală și generală, atunci când națiunile vor cunoaște relațiile dintre ele”, din care nu vor lipsi nici aspectele bune și nici cele rele, „ceva de imitat și ceva de evitat”. După opinia lui Goethe, saturația belicoasă cauzată de războaie a dus la intensificarea relațiilor literare dintre națiuni. Literatura universală se afirmă printr-un permanent schimb de idei și forme, reprezentând idealul unui concert universal în care să existe o singură literatură și să se audă totodată glasul fiecărei națiuni. Se remarcă un interes tot mai susținut pentru literaturile străine, o tendință de universalizare care este principiul romantic fundamental, o deschidere spre lume, spre contacte și spre descoperiri de orizonturi noi.

Odată cu începutul secolului al XIX-lea se nasc statele naționale și odată cu ele „filologiile naționale. „Limitarea la cercetarea literaturilor naționale duce la o îngustare de perspectivă privind condițiile scrisului. Romantismul inițiază studiul literaturilor naționale, dar chiar în cadrul romantismului german apar și marile sinteze de considerare comparativă a literaturilor. Concentrarea pe dezvoltarea literaturii naționale

impune și o privire internațională a literaturii din care își vor face un program cei dintâi comparatiști. Adică, ceea ce vrea să pună în evidență Angelika Corbineau-Hoffmann în tratatul domniei sale este că naționalismul literar a generat și ideea de comparatistică. În acest cadru general am văzut ce rol important a avut A.W. Schlegel la nașterea literaturii comparate. Este motivul pentru care Villemain, unul dintre primii comparatiști, ca și Jean-Jacques Ampère îi datorează foarte mult. Realizarea dezideratului privind studiul filologic al literaturii germane naționale ține de apariția lucrării lui Gervinus *Istoria literaturii poetice naționale a germanilor* (1835-1842) și a lucrării lui Karl Goedeke *Schiță a istoriei poeziei germane pornind de la surse* (1856-1859). Filologia germană își dobândește statutul științific propriu-zis abia în epoca lui Wilhelm Scherer și Erich Schmidt. Scherer, mai aproape de domeniul comparatisticii, vorbea în anii 1870-1876 de o „poetică comparată”. Moritz Carrière lansa câteva idei privind o poetică a cărei esență se bazează pe principiile esteticii și ale istoriei comparate a literaturii. În 1854, încă în anexa la cartea sa *Esența și formele poeziei (das Wesen und die Formen der Poesie)* vorbea de o reprezentare comparată a eposului popular la indieni, persani, greci și germani. Ideea este reluată peste trei decenii în *Poezia, esența și formele ei cu elemente de istorie comparată a literaturii (Die Poesien ihr Wesen und ihre Formen mit Grundzügen der vergleichenden Literaturgeschichte)*. Aici propunea pentru cercetare o mulțime de teme și motive, și vorbea de studierea lor comparativă și de paralele. El accentuează deci studiul tematologiei (Stoffgeschichte). La un moment dat este atras de principiile de cercetare a istoriei comparate, a dramei de la originile sale religioase la *Faust*. Lipsește în orice caz claritatea metodologică.

Constituirea literaturii comparate ca disciplină cu o metodologie proprie de cercetare începe în deceniul șapte al secolului al XIX-lea. În Franța se întreprind acum cercetări cu privire la chestiunea influențelor. Studiul influențelor va marca decisiv școala franceză pentru un timp îndelungat. Se studiază relații literare plurale, diversificate, filiații literare. Apare acum prima cercetare masivă referitoare la *Principalele curente literare din secolul al XIX-lea* datorată criticului Georg Brandes, o sinteză europeană care face din autor un precursor al comparatismului (șase volume, 1872-

1890). Disciplina ia conștiință de sine în deceniul opt când apar primele prefețe și articole referitoare la teoria literaturii comparate. După 1885 se constituie oficial ca disciplină autonomă. Apare acum primul volum al lui Macaulay Posnett *Comparative Literature* (1886), consacrat unei sinteze a istoriei literaturii universale și care, foarte comentat, a impulsionat afirmarea comparatismului. Pe baza metodei analogice, autorul sesizează legile generale ale genurilor literare, determinate de condiții sociale asemănătoare.

Aspirațiile comparatisticii germane se finalizează odată cu apariția în 1887 a publicației lui Max Koch „Zeitschrift für vergleichende Literaturgeschichte”, considerată inexact drept cea dintâi revistă de literatură comparată din lume. Cuvântul introductiv la primul număr marca un punct de cotitură în istoria comparatismului german. Între 1887 și 1906 au apărut 17 volume ale publicației care își va încheia existența în 1910. Între 1901 și 1907 au apărut șapte volume de *Studii de istorie comparată a literaturii*. Domeniile de interes erau arta traducerii, istoria formelor și temelor, ca și studiul influențelor supranaționale, istoria ideilor, raportul între istoria politică și istoria literară, între literatură și arte, literatură și filosofie etc.⁵ Koch se arăta interesat de determinarea influenței literare internaționale și de marile curente ale Renașterii și umanismului, dar mai puțin de poetică și teoria poeziei.

În ianuarie 1877, Hugo Meltzl pune bazele la Cluj a celei dintâi reviste de literatură comparată din lume, cutitul principal în maghiară „Összehasonlító Irodalomtörténelmi Lapok” și cu alte numeroase titluri în limbi străine, în total 12. În 1879 revista adoptă titlul general: „Acta Comparationis Litterarum Universarum” sub care și este de fapt cunoscută în tratatele informate de literatură comparată, dar purtând în continuare și celelalte titluri. În 1888 își încetează apariția.⁶

⁵ Vezi Ulrich Weisstein, *Einführung in die Vergleichende Literaturwissenschaft*, W. Kohlhammer, Stuttgart-Berlin-Köln-Mainz, 1968, cap. 2

⁶ Vezi Vasile Voia, *Programul comparatist al lui Hugo Meltzl de Lomnitz*, (în vol.) *Aspecte ale comparatismului românesc*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002; de asemenea, V.V., *Hugo von Meltzl als Initiator der Klausenburger Komparatistik. Programmatische Überlegungen in der Zeitschrift Acta Comparationis Litterarum Universarum*, (în vol.) *Hugo Meltzl und die Anfänge der Komparatistik*, Horst Fassel (Hg), Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 2005, p. 41-48